

VEGYESEK.

— **Morálpædagogiai kongresszus.** A folyó év őszenek számos kongresszusa közt alig van olyan, amely jelentőség. dolgában fontosabb volna, mint a szeptember 25—29-ig lefolyó első londoni nemzetközi erkölcsnevelési kongresszus. Ez ugyanis az első alkalom, amikor a nevelésnek manapság legtöbbet hangoztatott principiuma: *a jellemnevelés* egész terjedelmében, minden oldalról megvilágítva kerül szónyegre. A gyermekkertektől kezdve fel az egyetemekig mindent tárgyalnak, ami ebből a szempontból a pædagiára nézve érdekes lehet s az előadásokat és vitákat német, francia és angol nyelvű *mintatanítások* egészítik ki. A morális nevelés összes tényezői, a szülői ház, a környezet, a vallás, a biológiai jelenségek, a tanító személyének és egyéb körülményeknek befolyása mind szabad mérlegelés tárgya lesz itt s kutatni fogják, vajjon az iskola mennyire kedvező vagy kedvezőtlen hatású a tanulók olyan szellemi tulajdonságainak kifejlődésére, mint a figyelem, a szorgalom, a pontosság, rendszeretet, udvariasság stb. Felmerülnek különleges, de ezzel összefüggő problémák, mint a bűnösök, a testi és lelki fogyatkozásban szenvedők nevelése, a tanulók öngyilkossága.

Egyszóval sokoldalú és gazdag e kongresszus anyaga. Mint-hogy azonban közel esett annak a veszedelemnek a gondolata, hogy a tárgyalások a végtelenbe nyúlnak, ennél fogva bölcse előrelátással elhatározták, hogy ezen az első kongresszuson kizárólag csak az iskolát érdeklő pædagogiai kérdések jönnék számba. Minden ország etikai társulatainak, de legkivált három országnak, az Egyesült-Államoknak, Angliának, Németországnak, s ezek legkiválóbb vezetőszellemeinek Adler Felix-nek, Coit Stanton-nak és Förster Vilmosnak, az ő csendes, fáradhatatlan munkálkodásuknak lehetett köszönni, hogy ez a kongresszus létrejött. Már pár hónappal ezelőtt kérdőíveket bocsájtottak ki a világnak úgyszólván minden nevelőintézetéhez, hogy a beérkező anyagot osztályozás után tárgyalás alá vehessék. A legváltozatosabb eszmék merültek fel már e kérdőíveken is, amelyek egy percre sem tévesztették el az életre és a polgári kötelességekre való nevelés gyakorlati fontosságát. Magát a kongresszus előkészületeit egy nagy bizottság intézte, amely a kongresszus vezetőségét a művelt államok legnevesebb pædagógusaiból és kultúrpolitikusaiból választotta. Magyarországot ebben a vezetőségben dr. *Molnár Vik-*

tor államtitkár, dr. *Pikler* Gyula és dr. *Schneller* István egyetemi tanárok képviselik, s a miniszterium több magyar pædagogust kiküldött a kongresszusra. Valószínű, hogy a kongresszus gondoskodni fog a morális nevelés előmozdítását célzó valamiféle nemzetközi ligáról is és máris felmerült a kérdés, melyet azonban csak a kongresszus fog véglegesen eldönteni, hogy van-e szükség egy ilyen ügyet szolgáló nemzetközi folyóiratra. A kongresszus idejére háromféle nyelvű előadásokon (angol, orancia és német) és ugyane három nyelven tartandó morális minta-tanításokon kívül a szakbavágó könyvekből, folyóiratokból és szemléltető eszközökből egy egész kiállításra valót gyűjtöttek össze. Mi ránk magyarokra nézve különös fontossággal bír az is, hogy a kongresszus egyéb látnivalói és szórakozásai közé felvette a magyar kiállítás megtekintését is. Tanulságosnak ígérkezik még a szeptember 27-iki kirándulás Oxfordba és Cambridgeba és London különféle közoktatásügyi intézményeinek megtekintése.

*

A kongresszus gazdagságáról, a felolvasások sokféleségéről és a résztvevők díszes névsoráról legalkalmasabb képet maga a program ad, amelyet itt egész terjedelmében közlünk.

I. Szeptember 25-én pénteken 10 $\frac{1}{2}$ —1 óráig. Üdvözlő beszédek. Elnöki megnyitó. Az erkölcsi nevelés alapelvei. Tartják: *Adler* Félix (New-York), *Foerster* Vilmos (Berlin) és *Boutroux* Emil (Páris).

II. Szeptember 25-én, pénteken 2 $\frac{1}{2}$ —5 óráig. A tanítás céljai, eszközei és feladatai.

Az erkölcsi nevelés feladata. *Dr. Kármán Mór*; A benlakásos Public School-ok *Dr. H. B. Gray*; A naponként bejáró és bennlakásos tanulók kombinációja a Boarding School-okban *H. A. David*; A nyilvános középfokú iskola *Miss Sara A. Brustall*; A nyilvános elemi iskola *W. A. Nicholls*; A társadalmi etika, mint egyetemi tantárgy *Francis G. Peabody*; A vidéki nevelő-iskola *Dr. Lietz*; Az erkölcsi nevelés az orosz iskolában *Kovalovsky M. E.* — Co-educatio. *John Russell, Cecil Grant, J. Cleghorn, M. H. Trier.*

III. Szeptember 26-án, szombaton 10—1 óráig. A jellemképzés disciplínával, ráhatással és környezettel.

A gyermek erkölcsi nevelése az iskolában *Dr. C. N. Starke*; Az iskola-kormányzat, annak tényleges ereje és hatása a jellemképzésre *Mrs. Bryant*; Az etikai nevelés módszere *Dr. P. Haebertin*; A jó tanító-módszerek erkölcsi értéke *Dr. Andreae*; Az iskolavezető és a tanító személye *Dr. Thumser*; Az iskolai önkormányzat erkölcsi értékéről *Arthur F. Hort*; A példa fontossága *Mme Landolphe*; Jutalmak és büntetések *Dr. W. Münch*; Jutalmak és büntetések *Albert Bayel*; Az erkölcsi disciplina az alsófokú iskolában *Léon*

Latour; — Az emlékünnepe az iskolában *L. Davison*; A kedély örömei: *Dr. Gaal Jenő*; A gyermekek szórakozása *Gineverné György Ilona*; A gyermekek és a könyvtárak *Reginald Bray*; Ifjusági irodalom *Wolgast Henrik*; A tanulók házi feladatai *Dr. Johannerson*; Az iskola megnyitás módja *Shipham P. B.*; Az iskolai kis állatok, mint segítők az erkölcsi nevelés terén *Sandford A.*

IV. Szeptember 26-án, szombaton 2^{1/2}—5 óráig. Az erkölcsi nevelés problémái.

Az eszmék, mint erkölcsi erők *Adams John*: Az erkölcsi nevelés első problémája *Belot G.*; Etikai nevelés praktikus tanítás útján *Dr. Kleinpeter*; A direkt és indirekt erkölcsi nevelés viszonya *Dr. Hayward*; Suggestio *Keatinge M. W.*; Egyensúly a tanulmányokban *Benson C. Arthur*; A tantárgyak haszna az erkölcsi nevelés tekintetében *Adamson J. W.*, *Spiller Gusztáv*, *Sidgwich Arthur*; a) Történet *Gooch G. P.*, Történettanítás a középiskolában *Dr. Schneller István*, *Kolozsvár*; b) Irodalom *Miss Alice Woods*; c) A biblia tanulmánya *Glazebrook*, *Stanton Coit*; d) Természettudomány *Miss von Wyss*; e) Természettudományok *Dr. Beauvisage György*; f) Kézügyesség *Rowe F. W.* g) Háziiparral való foglalkozás *Miss Alice Rawenhill*.

V. Szeptember 28-án, hétfőn 10—1 óráig. (A csoport.) A valóság viszonya az erkölcsi neveléshez.

Tartják: *Muirhead J. H.*, *Lyttelton E.*, *Maher M.*, *Ottley Alice*, *Wilson Russell John*, *Moulet Alfréd*, *Serith F.*, *Sidney*, *Tremp A.*, *Joseph Morris*, *Mrs. Bryant*.

B. csoport: Különös problémák.

A zúgiskolák hátrányai *Grant C. E.*; Az erkölcsileg visszamaradottak nevelése *Dr. Balogh Jenő*, *Budapest*; A Ragged-School szövetsége *Kirck John*; A vakok erkölcsi nevelése *Heller Simon*; A dan-school szabad területen *Paton J.*; A gyermekek boldog estéi *Mirs Luci le Schill*; A szabad órák kihasználása, vonatkozással a Hooligan-problémára *Eyre Douglas*; Az irodalom és tudományos alantós művek állami cenzúrája *Marchant James*; A felnőttek iskolái Angliában *Rowentsee Arnold*; A fiatalok bűnösök erkölcsi kezelése *Lambroso Caesar*; A tanítók túlterhelése *Dr. Burgerstein Leo*; A tanulók öngyilkossága *Tönnies Ferdinand*.

VI. Szeptember 28. án, hétfőn 2^{1/2}—5 óráig. Rendszeres erkölcsi oktatás.

Szisztematikusan morális tanítás *Mackenzie J. S.*; Erkölcsre való tanítás az iskolában *Dr. Bang Niels*; Tételek az erkölcsi nevelés módszeréről *Hoffmann M. P.*; Tételek a morális nevelésről *G. Höft*; Az erkölcsi nevelés egységessé tétele *Gould F. J.*; Az etikai

tanítás módszeréről *Dr. Foerster, Zürich*; A direkt erkölcsi nevelés metodusai *Waldegrave A. J.*; A morális nevelés területe és metodikája *Dr. Penzig Rudolf*; Tanítók begyakorlása a morális nevelésre *Mackenzie Millicent*; — A francia és köztársasági elmélet az erkölcsi nevelésről *Buisson Ferdinand*; Erkölcsi oktatás a harmadik és negyedik osztályban *Roger Maurice*; Morális nevelés az olasz elemi iskolában *Orestano O.*; Erkölcsi nevelés Solothurn Kantonban *Gunzinger*; Különleges tanfolyam a gyermekek erkölcsi kifformálására *Degovre abbé*; Az etikai tanítás rövid vázolata *Ellis H. F.*; A viselkedés tanítása *Cumberland E. B.*

C. csoport: Oktatás különös etikai tárgyakban. Hazafiság és nemzetközi barátság *Moscheles*; Polgári ismeretek és hazafiság *Dr. Giesswein Sándor*; Mértékletesség *Wakely C.*; Tisztaság *Barnett S. J., Putnam C. Helén, Dr. Sibty*; Magaviselet *Kimmins C. W.*; Takarékoság *Brabrook Edward*; Az őszinteségről *Brabrook Edward*; Népies tanítás a jövő anyái számára *Tomuschat*.

VII. Szeptember 29-én, kedden 10—1 óráig. Az etikai nevelés viszonya az egyéb szempontokból történő neveléshez.

A morális nevelés nehéz alapvető eszméjéről: *Brereton Clou-desley*; A fizikai tevékenység és a morális nevelés: *Genonceaux*; Fizikai tréning *Sully és Onslow*; Az esztetikai és erkölcsi nevelés közti viszony: *Braunschwig, Jolly és Schüz*; Az értelmi és erkölcsi nevelés: *Séailles Gabriel, Nunn Percy, Daumers Théodor*; Az iskola és az otthon együttes munkája: *Prohászka püspök, Budapest, Vuyst P., Crouzet Pál, Miss Mason*.

Szeptember 29-én, kedden 2—3 óráig: Javaslatok előterjesztése; második nemzetközi erkölcsnevelési kongresszus; az erkölcsi nevelés nemzetközi irodája és folyóirata.

VIII. Szeptember 29-én, kedden 3—5 óráig. Az etikai nevelés feladata a különböző életkorokban és életfeltételek mellett.

Eszmény az erkölcsi nevelés mellett: *Brodin René*; A gyermekkert: *Richter Klára, Murray E. R.*; A középiskolai oktatás Belgiumban: *Klampers M. T.*; Fiatallányok lyceumai: *Rauch F.*; Az egyetem: *Overbergh Cyrill, Miss Jones, Millington J. C.*; A birodalmi Training College férfiak részére: *Burrell Arthur*; A kereskedelmi magas oktatás: *Caenegeur F.*; Morális nevelés a technikai iskolákban: *Dr. Czettler Jenő, Budapest*; Hivatás-etika *Dr. Lewy Immanuel*; Továbbképző iskolák: *Dr. Paton, J. B. Haese, Miss Hughes*.

D. csoport: *Élettani és morálpædagogia*.

A gyermek veleszületett tulajdonságai a viselkedés szempontjából: *Thiselton Márk*; A jellem kifejllesztése biológiai szempontból:

Miss Hoskyns; A fejlődés állapotai a gyermek- és serdülőkorbán: *Drummond W. B.*; A gyermekkor erkölcsi lélektana: *Dr. De Fleury*; Az Eugenetika és az erkölcsi nevelés: *Dr. Stanghter*; Az erkölcsi nevelés orvosi és higiénikus szempontból: *Dr. Stephani*; Szociális tényezők az erkölcsi fejlődésben: *Geöcze Sarolta, Budapest.*

Az előadások egy 400 lapra terjedő vastos kötetben meg fog-nak jelenni. A kongresszus tagjai ezt a 12 korona tagsági díj fejében kapják. Akik a kongresszuson részt nem vehettek, 6 koronáért megkaphatják a kongresszus összes nyomtatványait. Fölvilágosítókat a kongresszus magyarországi titkára *Dr. Czettler Jenő* miniszteri fogalmazó ad. (Budapest, VII. Aréna-út 54.)

*

— Lélektani hibák a geometria elemi tanításában. Ezen a címen értekezik Pannwitz a *Zeitschrift für Philos. u. Pädagogik* ez idei évfolyamában kikel azon lélektani hibák ellen, melyek a geometria elemi tanításában szoktak elkövetni. A természetes módszer helyébe a mesterkéltné «systema» lép, mely akadályozza, hogy az önműködő emberi szellem igazán átértse a geometriai tételt. Nem szabad, hogy a növendék hosszú logikai deductio végeredményeképp kapja meg a tételt, hanem szükséges, hogy egyszerre, úgyszólván egy pillantásra átlássa az egész bizonyítást, aminek Pannwitz szerint szükséges feltétele, hogy a tétel bizonyítása közben soha se hivatkozzunk egy már előbb bizonyított tételre, hanem mindennek, ami a bizonyításhoz szükséges, magából az előttünk levő ábrából kell kiolvashatónak lennie. Pannwitz pädagogiai elvei közül még a következőt emelem ki: csak oly segédvonalakat szabad húznunk, melyekre a növendék, anélkül, hogy a bizonyítás menetét előre ismerné, maga is, lélektani valószínűség szerint, rájöhetett volna. Röviden azt mondhatjuk, hogy Pannwitz az intuitionnak — bár ezt a szót nem is használja — rendkívül fontos szerepet szán a geometria tanításában, sőt — és ebben áll radikális álláspontja — csakis ennek enged helyet, más szóval mesterkéltné és károsnak tartja, hogy azt, amit intuitió által biztosan felismerünk, még nehézkes bizonyítgatásokkal igazoljuk. Példákat is hoz fel álláspontja igazolására, melyek közül csak kettőt akarok kiemelni. Körben a húr minnél közelebb fekszik a középponthoz, annál nagyobb. P. szerint ezt részletesen bizonyítani haszontalan, sőt káros dolog, mert aki a kört tisztán megértette, az előtt ezen tétel is teljesen világos. Egy még jellemzőbb példa a körmérés. Az, aki tisztában van azal, hogy a területmérés nem egyéb, mint egy idomnak négyzetekből való összeállítása, nem is jöhet arra a gondolatra, hogy a körlap területe négyzetek által pontosan kimérhető legyen. *Rieger Rikárd.*

*

— Svédország középiskoláinak 1904. évi reformja.* Az eddigi svéd gimnázium 9 osztályból állott, melynek végeztével érettségi vizsgálatot tett a növendék. Ezen iskola tanterve szerint csak teljességében alkotott szerves egészet, mely a főiskola számára készített elő. Már pedig a statisztika kimutatása szerint a növendékeknek körülbelül $\frac{3}{4}$ része a 9 éves tanfolyam elvégzése előtt hagyta ott az iskolát, a nélkül, hogy a gimnáziumban nyert oktatásnak, épen, mert csonka maradt, különös hasznát vehette volna. Ezen a bajon akart az 1904. évi reform első sorban segíteni és pedig a következőképen:

A svéd középiskola most is 9 osztályból áll, de az alsó 5 osztályt függetlenítették a felső 4 osztálytól az által, hogy az alsó 5 osztályban a latint egyáltalában nem tanítják, de annál intenzívebb módon tanítják a svéd nyelvet és irodalmat, a német és angol nyelvet és nagy súlyt helyeznek a természettudományok alapos tanítására, főleg a laboratoriumi tanulógyakorlatok meghonosítása által. Ha már most a növendék tudományos pályára szándékszik lépni, az 5-ik osztály után a tulajdonképeni gimnáziumba lép, hol mind a 4 éven keresztül tanulja a latint, a gimnázium 3-ik és 4-ik, tehát a középiskola 8-ik és 9-ik osztályában a görögöt. E klasszikus nyelvek tanításánál nem a grammatika, hanem a tartalom lép előtérbe. Mivel a 17—18 éves korban a hajlam bizonyos tudomány iránt már mutatkozni szokott, a növendéknek a 8-ik és 9-ik osztályban jogában áll, hogy esetleg 2 tárgyból is felmentette magát és így annál intenzívebben foglalkozhatik kedvenc tárgyaival. Ezen 2 tárgy között azonban sem a svéd nyelv, sem a hittan nem lehet.

Aki pedig tudományos pályára nem lép, az 5-ik osztály után egy 6-ik reálosztályba lép, mely lényegében újat nem nyújt, csak betetőzése az alsó 5 osztályban tanultaknak. A 6-ik év végén az érettségéhez hasonló vizsgálatot tesz a növendék, mely már most az alsóbb állami hivatalokra (pósta, vasút, stb.) is képesíti. A megváltoztatott tanterv következtében az alsó 6 osztályban tanultak most már egészet képeznek, melynek a növendék praktikus pályáján igazán hasznát veheti. Ezt a 6 osztályt reáliskolának nevezik, a felső 4 osztálynak pedig gimnázium a neve. Kisebb városokban, hol a tanulók csekély száma nem engedné külön fiú- és külön leányiskola felállítását, a fiúkat és a leányokat közösen tanítják 6 osztályos reáliskolákban. Ezen iskolákban a tantestület fele részben férfiakból, fele részben pedig hölgyekből áll.

A reformnak lényeges részét képezi a tanári fizetésnek tetemes emelése, de csak mérsékelt emelése a tandíjnak. A felügyelet az isko-

* Carlson Ernő cikke alapján (Zeitschrift für Philos. u. Päd. XV. évf.)

lák felett az egyház kezéből világi államhivatalok kezébe, a főigazgató-ságokéba került, kiknek feladata arra ügyelni, hogy a reform ne csak a papíron maradjon, hanem tényleg megvalósuljon. *Rieger Rikárd.*

Külföldi pædagogiai könyvészet.

(1907.)

II. Francia irodalom.

(Folytatás.)

- Langlais J.* L'Éducation avant Montaigne et le Chapitre «De l'Instruction des enfants». Paris. 1907. Croville-Morant. (12°) 2 fr.
- Lapie P.* La Femme dans la famille. Paris. 1907. Doin (18°) 4 fr.
- Lemé R.* L'Enseignement en Afrique occidentale française. Corbeil. 1907. Créte (8°).
- Leroy-Allais I.* Comment j'ai instruit mes filles des choses de la maternité. Paris. 1907. Maloine (18°) 1 fr.
- Livret de santé de l'enfant et de la famille. Édition 1906—1907. Paris. 1907. 30, avenue Niel. (8°) 3 fr. 50.
- Lyon G.* Enseignement et Religion. Études philosophiques. Paris. 1907. F, Alcan. (8°) 3 fr. 75.
- Mayouz.* L'Éducation des sexes. Paris. 1907. 39, rue de Trevisse (18°) 4 franc.
- Montaigne. M.* De l'instruction des enfants et Extraits pædagogiques. Notes par G. Compayré. 3. édition. Paris. 1907. Hachette (16°) 1 fr.
- de Monzie A.* Les réformes scolaires. Paris. 1907. (18°) 4 fr.
- Myrial R.* Éducation et Rééducation vocale d'après la physiologie expérimentale. Paris. 1907. J. B. Baillièrre (8°).
- Nogier A.* Physiologie du langage et contribution à l'hygiène scolaire. Paris. 1907. J. B. Baillièrre (8°).
- Panthier A.* Enquête historique sur l'enseignement. Manuel dans les écoles non techniques. Paris, 1907. (8°) 3 fr. 50.
- Payot J.* L'Éducation de la volonté. 27. édition. Paris. 1907. Alcan et Guillaumin. (8°) 5 fr.
- La Morale à l'école. Paris. 1907. Colin (16° et 12°).
- Perez B.* La Psychologie de l'enfant. L'enfant de trois à sept ans. 4. édition. Paris. 1907. F. Alcan (8°).
- Petit E.* La Vie scolaire. Paris. 1907. Picard et Kaan (16°) 3 fr. 50.
- Plaimont. L.* L'Éducation civile et morale de Jacques Bonhomme. Paris. 1907. P. Téqui (16°).
- Plan d'études et Programmes de l'enseignement secondaire. 8. édition. Paris. 1907. Vuibert et Nony (16°).
- Plan d'études et Programmes de l'enseignement secondaire. Nouveaux